

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *Lavotta Gyula*
Cím: *oltit épített a főváros az elmúlt 25 év alatt?*
Forrás: *Független Budapest*

Bp.

(Hely)

1929. XII. 25.

(Idő)

(Köt. v. füz)

Osztályozás

Tárgy

425.091

Hely

Idő

"1929"

Személy

Mit épített a főváros az elmúlt 25 év alatt?

Írta: LAVOTTA GYULA, műszaki főtanácsos

A jubileum az emlékezés ünnepe. A „Független Budapest” 25-ik évfordulója sok emléket idéz fel bennem is arról a korszakról, melyben nagy világesemények zajlottak le, s melyben az emberi kultúra oly sokat alkotott.

Ha visszatekintek az elmúlt 25 esztendőre,

látom azt a nagyarányú fejlődést, melyet Budapest főváros az 1900-as években mutatott.

Ennek a fejlődésnek nyomán emelkedtek azok az építmények, melyeket a magántőke bérházak és lakóházak formájában termelt. A főváros pedig *egy lázas építési tevékenységet indított meg különböző építési ciklusok címén s felépítette az új iskolák, bérházak s kislakásos telepek nagy tömegét, különböző jóléti intézményeket, az új állatkertet, a két nagy fürdőt és egyéb közhasznú épületeket, melyek ma is büszkén hirdetik annak a kornak alkotóképességeit s azt a magas színvonalat, melyet akkor kulturális életünk el tudott érni.*

Igaz, hogy oly anyagi áldozatok árán volt ez lehetséges, melyet a külföldi kölcsönök visszafizetésének terheivel ma is érzünk súlyosan, de ugyanakkor megállapíthatja minden elfogulatlan szemlélő, hogy *szerecsés gondolat volt ezeket megvalósítani, mert a háborús években s az utána következő időkben már nem lett volna módunk bármit is azokból megépíteni.*

Már pedig ezekre *szükség volt, amit az idő igazolt meggyőzően.*

El kell ismerni azt, hogy

ezt a nagy építész-tervezési munkát egy oly kiváló építész gárda végezte el, akire büszkék lehetünk mindig,

de elismerés illeti azt a vezetőférfiút, boldogult *Kabdebó Gyulát*, ki nagy építész műveltségénél fogva meg tudta találni, néha az ismeretlenség homályából kiemelve is — a legjobb építőművészi, fiatal tehetségeket, akik az ő útmutatásai alapján dolgoztak s hozták létre alkotásaikat.

1912-ig az új építkezéseket egy külön *detachment* irányította s bonyolította le, melynek feje *Kabdebó Gyula* volt, ki az elnöki ügyosztályban elhelyezkedve, *közvetlenül az akkori polgármesternek volt alárendelve. Ez a különleges helyzet tette lehetővé, hogy az építkezések oly könnyen, teljesen az alkotók intenciója szerint bonyolítottak le*, mert nem volt beleszólása semmiféle építési bizottságnak, — ami valljuk be — sokszor bénítólag hat még ma is azok munkájára, kik szeretik az ügyeket halogatás nélkül előbbre vinni s nem a hivatalos értelemben csak „elintézni“.

Az 1912. év meghozta a műszaki státus szervezését. Két műszaki tanácsnokot kaptunk, kik közül az egyik az építkezési ügyosztályt vezette. Ettől az időtől kezdve a fentemlített különítmény különleges megbízása megszűnt, s az új építkezéseket az ügyosztály vezette, s vezeti a mai napig. Időközben bizonyos ügyosztályok gyorsabb elintéztést véltek elérni, s

külön műszaki hivatalt állítottak fel az ügyosztályunk kebelében.

természetesen a mérnököket az építési ügyosztályból átvéve. A szétválasztás következtében megesappant az építési ügyosztály munkája, az építési feladatokat talán könnyebben tudták kellő időben megoldani, de ugyanakkor beállt az az áldatlan helyzet, mely ma is állandó panasz tárgya, hogy a magasépítési ügyek egységes vezetést alól kiestek. Az építések ellenőrzésére kirendelt törvényes szerveknek, nincs mód-

jukban a különböző ügyosztályok építési ügyeibe betekinteni, mert azok más, *nem építési szakértőkből* álló bizottságok elé kerülnek tárgyalás végett.

Egyik legnagyobb szerű, világvárosi méretű építménye az elmúlt időszaknak

a Gellért fürdő és szálloda épülete.

A főváros annakidején nem kímélt semminemű áldozatot, hogy ezt az intézményét európai hírűvé tegye, s az úgy épült meg, pazar belső kiállítással, hogy ezt a célt sikerült is elérnie. *A szálloda belső komfortjával vetekedik a világhírű szállodák előkelőségével, a fürdőknek pedig oly mintaszerű a berendezésük, amilyen máshol nincs. Mégis hibáztatni is hibáztatni lehet azt ma, hogy a fürdő nagy foyer-helyisége ebben a méretben felesleges. Jobb lett volna ennek helyébe inkább fürdőket létesíteni, a jobb jóvelmezőség érdekében.*

Kár, hogy a főbejárat előtti térség rendezése nem szerecsés a nagyforgalmú, villamossínekkel megrakott tér, lármás, nyugtalan, s az

üdülni s gyógyulni vágyó fürdővendégnek igen kellemetlen környezetet nyújt.

Az oldalhomlokzat szépsége is elvész a Gellérthegy miatt, mely azt eltakarja. A fürdő közelében alkalmas, *gyógysétálóhely nincs*, az egyedüli kert is megszűnt azáltal, hogy a Hullámfürdő odaépült.

A Széchenyi fürdőt

is ugyanazon nagyvonalúság jellemzi, — sok felesleges térpazarlással, — aránylag *kevés fürdőegység-gekkel*. Úgy külsőleg, mint belsőleg *túlgazdagon van kezelve*. Az építmény inkább szépművészeti múzeumhoz hasonlít. A fentartási költségek évről-évre emelkednek, míg a fürdő jóvelmezősége nem kielégítő. A Városliget elég szép hátteret ad a fürdőnek, de a

mutatványosok közelsége már igen lerontja a gyógyfürdő értékét. Okvetlen kellene hozzá egy *gyógy-szálloda*, mely minden kényelmével s szükséges szórakozóintézményével, bekerített gyógyparkkal, forrással stb. jobban emelné a gyógyfürdő jelentőségét.

A hullámfürdőnek

a főépülettel való összeépítése nem volt szerencsés gondolat még kevésbé ebben a jelenlegi építési formában. A stílus teljesen eltér a főépület stílusától, s szintén gazdag kiképzésű.

Figyelemreméltó építkezése volt a fővárosnak az új állatkert.

Annak ellenére azonban, hogy az egyes építmények között kiváló, eredeti, ötletes építési alkotások vannak, egészben véve az Állatkertünk sok tekintetben kifogásolható. Területe kicsi és a vasút közelsége az állatokra pusztítólag hat. Az egyes építményeknél a tervező építészek a külső architektuális hatást keresték, de nem törődtek a belső terek helyes kiképzésével, ami az állatok élete szempontjából lett volna figyelembeveendő.

Az egyes pavillonokban a közönség mozgására szánt helyek siralmasan elégtelenek s tömegesebb látogatáskor egyenesen életveszedelemmel jár a benttartózkodás. Ha egyszer újból gazdagok lennénk, építsünk más helyen, ahol a természeti szépségek is kihasználhatók — *egy új állatkertet*, olyat, melyet minden nagyobb európai városban találhatunk, s mely méltó lesz Budapesthez mint világvároshoz.

Kiváló építési alkotásai voltak ennek a korszaknak

a különböző iskolák,

melyek teljesen új szellemben, a pedagógia s higiénia minden követelményének kielégítésével épültek s az akkori idők modern építési formáit juttatják kifejezésre. A külső és belső kiállítások az építménynek gazdagabb volt, mint a régi iskoláknál, a *hézagmentes padlók bevezetésével megszűnt a tanteremben a por*, a *központi fűtéssel pedig tisztább lett télen a helyiségek levegője*. Az iskola előkelőséget nyert s a tanuló ott jobban érezte magát, mint szegényes, püszkos otthonában, tehát a nevelésre igen nagyfontosságú változást jelentett a régi módszerrel szemben. A szentendreiúti, városmajori, szemlőhegyi-úti s papnöveldeucai elemi iskolák *ma is remekei iskolaépítészetünknek*, a vasuceai, mesterucai és az Izabella ucai kereskedelmi iskolák pedig oly monumentális alkotások, melyeket büszkén mutogathatunk a külföldnek is.

Sajnos, a most épülő iskolák már kisebb tanteremszámmal, teljesen dísztelenül, s egyszerű kiállításban készülnek, mert a költségek, melyek iskolaépítésre szolgálnak, a legnagyobb *takarékosságot* követelik az építészektől.

Sokat teremtett ez a korszak a *szociális intézmények* terén. Ide tartoznak

a kislakásos bérházak.

Ezek egy- vagy két-, sőt háromszobás tisztviselő-lakásokból állanak, minden mellékkeliséggel ellátva. Figyelemreméltóak az *Üllői út 119. és 121. szám alatt*; az *arénaúti*, a *köztemetőúti*, a *Berzencei ucai*, a *mesterucai* és a *jászberényiúti bérházak*, melyek csoportos, különleges elrendezésűknél fogva, újítást jelentettek a bérházépítkezés terén.

A *kislakásos telepek* munkáslakásoknak épültek, de oly könnyű építési modorban, hogy az élet-tartamuk aligha fog még 10–15 évnél tovább tartani. A fentartási költségek nagyon lesznek, ami nem fog arányban állani a házak jövedelmezőségével. Jók közöttük s szolidabb kivitelű nyertek: a *palotaúti*, a *babérucai*, s a *századosúti telepek*, melyek tetszetős épületesoportokat alkotnak. *Utánnoznunk ezeket ma már nem érdemes, mert a háború utáni idők sokkal egészségesebb s építészetileg szellemesebb lakótelepeket kreáltak*, melyeknek külföldön, különösen Németországban s Hollandiában már néhány szép példáját ismerjük.

c) A *századosúti művésztelep* a maga egészében jó benyomást tesz s kellő gondozás mellett szép lakótelepe lenne a fővárosnak. Azonban ezt is kis területen, *kevés lakással* építették meg s így nem elégíti ki a művészeink igényeit, bizonyos elhanyagoltságot lehet tapasztalni, ami e telep kárára van.

d) A *szükséglakások* nagy része ma már nem használható építményekből áll, az újabb eredetiek, mint pl. a *külső jászberényi- s a ceglédiútiak* eltérőleg a régiéktől — *jókülsejűek s praktikus elrendezést mutatnak*.

e) Meg kell itt említeni, az ú. n. *banképítkezéseket*, azon bérház csoportokat, melyeket 3 év előtt létesítettek a bankok által előlegezett pénzből. Szébb házakat épített Bécs városa, melyeket mint példákat érdemes lett volna követni, mert azok *modernségük mellett elsőrangú építmények s némelyike büszkeségei a modern architektúrának*.

f) A legutolsó bérház csoportjaink a Róna ucaiban és a németvölgyi úton, szép és praktikus építmények, dícséretére válnak a két tervező építő-művészeknek.

g) Mint szociális intézmény épült a *Népszálló és a Népház*, egy-két fiókkönyvtár, valamint a Központi konyha. Ezek ma is használatban vannak, kivéve az utolsót, melynek csak a háborús idők adtak alkalmat a használatra.

Sokat alkotott az elmúlt korszak

a közegészségügyi intézmények

építkezése terén. A háború elején a Zita kórház *30 napon belül épült fel*, a Szent István kórházban az orbáncosok pavillonja, a Szent László kórházban és a Mester ucaiban különböző betegpavillonok, végül az Új Szent Jánosban a tüdőbetegek és az elmebetegek részére épültek fel új kórházpavillonok. Ez utóbbiak, a modern kórházépítés összes technikai felkészültségével.

Az új *Központi Fertőtlenítő Intézet*, mintaszerű berendezéseivel 1914-ben adatott át használatra.

A közéleti intézmények

a háború alatt váltak fontossá, azok fejlesztése s újjak létesítése nagy építési tevékenységet eredményezett. Így épültek az új *léghűtők* a marha-, sertés- s lóvágóhidakon, a *Községi Kenyérgyár* bővült, ugyanígy a *Községi Élelmiszerárúsító Üzem*, *Szap-panfűző Üzem*, mely utóbbiak hatalmas kifejlődésüket a háborús viszonyoknak köszönhetik. Az új *szabad sertésvásár*, s a *hozzátartozó bizományos ircaépület*, valamint a *Vásárpénztár sertésvásári expozitúrája*, már a háborút követő időszakban épültek — a megnövekedett igények figyelembevételével. Számos *elárúsítóhely* a város különböző részein nyílt meg izléses berendezéseivel, melyek közül a *fővárosi alkalmazottak Gerlóczy ucai boltja* még élénken emlékünken van.

A *temetőiben* ravatalozók, kripták építése, új területrendezések munkája, valamint az árkados sírboltokat lehet megemlíteni mint a legfontosabb létesítményeket.

Glück Frigyes bőkezű támogatása mellett készült el a *Jánoshegyi Kilátótorny*, melyet idegen nem mulaszt el megnézni, s dicsérni annak szépségét.

A főváros egyéb intézményeinél is törekedtek az elavult épületek helyett újat építeni, a többi között az új *Hordójelzőhivatal*, a *Központi Tűzelőszerraktár* stb. A nagyüzemek, ú. m. *Gázművek*, *Elektromos Művek* és *Viművek* önálló vezetése alatt lévén, igen sok új építményeiről nem adhatunk e helyen ismeretést.

Ezek volnának dióhéjban összefoglalva, az elmúlt 25 év hatósági építkezései, nem beszélve a még folyamatban levőről

s azokról, melyeket már elhatároztak, de különböző okoknál fogva, a költségfedezetek nem állanak rendelkezésre.

Láthatjuk mindebből, hogy a háború kitöréséig *nagy kulturális fejlődés volt folyamatban*, mely megteremtette a maga gyümölcseit az építészetben. A háború megakasztotta ezt a fejlődést s beállt a *nanás*. A háború alatt csak azt építette meg a főváros, amit okvetlen be kellett fejezni (néhány iskola stb.) s azokat az intézményeket, melyeket a háborús viszonyok követeltek.

A háború s kommunizmus leküzdése után jött a romok eltakarításának szüksége, ezután a nemzeti feltámadás korszaka, amelyben ismét a főváros tette a legtöbbet, s igyekezett intézményeit fejleszteni és pótolni azokat a kor igényeinek megfelelőleg.

Eme lázas munkálkodás közben jött a *szanálás*, mely megszüntetett virágzó üzemet, s redukálta a költségeket minden vonalon. Így jutottunk el a mai napig lefokozott igényekhez, redukált költségvetéshez, mely nem enged meg nagyobb szabású építési tevékenységet kifejezni. A terveink egyelőre a *fiókban maradtak*, s csak egy kis részét valósítjuk meg, amire anyagi helyzetünk épp lehetőséget ad. Ez a kivételes szűkös helyzet azonban *fokozott munkára ösztönzi a tervező építész*, mert kényszeríti arra, hogy számoljon a megvalósítási eszközök más mértékével is. *Nem lehetünk könnyelműek s pazarlók*, amit építünk azt a *mai kor emberének*, s a mai különleges gazdasági helyzetnek megfelelőleg építjük meg. A gazdaságosság elvét ne úgy vigyük keresztül, hogy ez az építmény használhatóságát be-

folyásolja, sem úgy, hogy a mai kultúrigényekből bármit is elhangynánk, hanem törekedjünk arra az egyszerűségre, melyet az igaz művészet keres kifejezni a maga eszközeivel.

Ne gondoljuk, hogy a rokokóstílusú strandfürdő szép, ha egyéként mint fürdő nem felel meg, de annál több pénzbe kerül; egy állatvásárcsarnoknak sem kell oly kiképzést s szerkezetet adni, mely a mai idők felfogásának már nem felel meg.

Még kevésbé lesz jó nyilvános könyvtárnak az oly palota, melynek velencei tükrében csak a legfelsőbb tízezer tekinthetett eddig bele, most pedig a komoly tudományok keresői kénytelenek magukat nézegetni s nem valók drága freskók, díszes falfestések elemi iskolában vagy ovódában, ahol azok pusztulásra vannak ítélve gondozás hiányában.

Marad tehát az egyedüli helyes út, *azt építeni, amire szükségünk van*, akadémikus elgondolásban, a használhatóságnak, az épület rendeltetésének megfelelőleg.

Az építési anyagokat válasszuk meg jól, alkalmazzunk modern szerkezeteket s általában vigyük bele építményeinkbe a mai kor szellemét,

melyet a modern építési formák oly szépen s logikusan megadnak. Közhasznú intézményeknél vegyük figyelembe *gazdasági erőinket, s ne költsünk rá többet, mint amennyit az racionálisan megenged,* s akkor meg vagyok győződve, hogy marandandó alkotásokat fogunk az utókornak átengedni.

A *Független Budapest* kísérje az elkövetkezendő huszonöt évben is oly feszült figyelemmel az alkotók munkáját, mint a múltban, s legyen bírálója továbbra is mindannak, ami a köznek káros, mert ezzel építőművészetünknek fog hervadhatatlan érdekeket szerezni.